

Méltóságos Urtul megtudván, irják reá, és úgy adják kezébe.- Én a szerentsés kimenetekhez annál inkább bizok: minthogy a dologban semmi különös régiség nintsen.

Mellyet is, magammal és hozzám tartozóimmal együtt a Méltóságos Ur kegyességébe ismét meg ismét ajánlván; álhatatos igaz tisztelettel meg nem szünök lenni a Méltóságos Urnak

hiv aláztos Szolgája
Szrógh Sámuel

U.i. Nállunk semmi különös újság nints. A Szüret igen jó, de feletébb szük lévén: a Bor is hallatlan drága. Egy 3 akós hordóbor 120 rft.

Aranka írása a levélen: Miskolcz Szrógh Sámuel

vettem 27dik 6

18.

Budai Balogh Sándor

SZABÓ DEZSŐ BIZALMAS LEVELEI

Az író egy évének története (1928) – Az utolsó franciaországi utazás

Ostor Győző (azelőtti neve: *Kottner Győző*) pár éve meghalt. Hagyatékában számos olyan levelet találtak barátai, amelyeket 1928-ban Szabó Dezsőtől kapott, és amelyeket az irodalomtörténet nem ismert. De a hagyatékban volt az a *szerezés* is, amelyet az író a *Bartha Miklós Társasággal* kötött 1928 őszén, a *Megered az eső* című regényének kiadása végett. (Ezt a szerződést eddig elveszettnek hittük.) Az értékes hagyatékot Bajcsy-Zsilinszky Endre és más ismert személyiségek rendkívül érdekes tartalmú levelei egészítik ki.

Ezek a magánjellegű levelek – fél évszázad után – igen sok, eddig nyitott kérdésre adnak választ. Például: Szabó Dezső akkori körülményeit, *utolsó* franciaországi útját, állomásait és -pénzforrásait mutatják meg. És – főleg – azt a Szabó Dezsőt ábrázolják kitűnően, akit eddig nem vagy alig ismertünk.

Ostor(Kottner)Győző abban az időszakban – mint annyi egyetemista – Szabó Dezső körül téblábolt és élvezte az önként vállalt „*titkári*” szerepet az országos nevű és nagy hatású író mellett.

Szabó Dezső – talán először életében – *teljesen megbízott* Kottner Győzőben. Annaira, hogy amikor ő Franciaországba utazott, a lakását, értékeit is reá bízta, sőt beleegyezett abba is, hogy az akkor frissen nősült fiatalember felesége ugyancsak a lakásába költözzék. Mint látjuk majd: *hónapokig* Kottnerék laktak Szabó Dezső Tamás utcai lakásában – amíg ő Franciaországban utazgatott, üdült, írogatott. Közben itthon Kottner Győző intézte Szabó Dezső ügyeit. Annaira, hogy az említett Bartha Miklós Társasággal kötött szerződést is – meghatalmazással – ő írta alá.

Az események és a levelek teljes érthetősége miatt vissza kell mennünk 1927 utolsó negyedére. Szabó a *Magyar Hírlapnak* majd az *Esti Kurirnak* szerződtetett cikkőroja. Honoráriuma szokatlanul magas: *cikkenként nyolcvan pengő*.

Szabó Dezső 1927 szeptemberétől Budagyöngyén lakik, a Carlton-szállóban. Innen küldi „*Zugligeti levelek*” cikksorozatát az *Esti Kurirnak*. Összesen huszonöt levele jelenik meg az év végéig. Közben, 1927. október 1-én, megállapodást köt a *Dante* könyvkiadó vállalattal „*Most készül kb. 18–20 ív terjedelmű regényem első és további*” kiadására. E „*készülő*” könyvre mindjárt fel is vesz 800 pengőt. Mint később kiderült: Szabó Dezső a *Molnár Mária* című – elképzelt – művét adta el a Danténak. Ez a mű soha el nem készült. 1928 elején Szabó Dezső egy másik művét, az *Ének a révben* címűt ajánlotta fel a Dante kiadónak, de mivel ebből is csak töredék – 117 oldal – készült el, a könyvkiadó ezt így nem fogadta el, hanem visszaküldte Szabó Dezsőnek. (Megjegyzés: az *Ének a révben* című regény-töredék 1947-ben jelent meg.)

1928. március 15-én indult útjára *Bajcsy-Zsilinszky Endre* lapja, az *Előrs*. Szabó Dezső főmunkatársa lett a lapnak. Ebben nagy szerepe volt a főszerkesztő Bajcsy-Zsilinszkynek, mint Szabó Dezső régi hívének és *Vass József* népjóléti miniszternek, aki finanszírozta az ellenzéki folyóiratot. Utóbbi:

még 1906–8. években kitűnő barátságba került Szabó Dezsővel, aki Székesfehérváron tanároskodott. Mindenesetre, a kormány mögötti Vass-féle manipulációk kenyeret juttatnak – többek között – Féja Gézának, József Attilának, Szabó Pálnak és más szegény íróknak.

Szabó Dezső új cikksorozatot ír az Előőrnek, a leghosszabb: *Tavaszi levelek* címen jut el az olvasóhoz. A reánk maradt irományokból kiderül, hogy Szabó Dezső 1928. május 30-án: *esszé, egyfelvonásos(!)* és a *Zugligeti levelek* „gyűjteményes kötetét” 1200 pengőért adta el a Stádium könyvkiadónak, amelynek vezérigazgatói székében *Zsilinszky Gábor*, Bajcsy-Zsilinszky Endre öccse ült. Talán mondanom sem kell: ez a könyv sem jelent meg soha.

A kapott „*dugi-pénzből*” Szabó Dezső másnap mindenesetre kibérelt egy hatalmas lakást a budai Tamás utca 14. számú házban. (Ez a lakásbérleti szerződés – *Szabó Dezső kézirásával* – már a Kottner-hagyatékából való.)

Nagyságos Horváth Márton úrnak. Bpest.

Bérbe veszem Öntől egy évre, azaz 1928. év június elsejétől 1929. június elsejéig a *Tamás ucca 14. sz.* alatt levő házának első emeleti lakását, mely áll négy szobából, üveges verandából, konyhából, fürdőszobából, klozettből, előszobából, úgyhogy az egész elsőemelet az én rendelkezésemre áll. A lakást mostani berendezésével veszem ki s az ott levő bútorokból csak az én beleegyezéssel lehet valamit elvinni. Az egész bútorozott lakásért fizetek évi *Kétezert száz Pengőt*, melyet negyedévi előzetes részletekben kell fizetnem. E megállapodás aláírásakor *Ör száz Pengőt foglaló gyanánt* Önnek lefizettem, mely összeg az első negyedévi bér részét teszi. Beköltözésemmel az első és utolsó negyedévi bért teljesen kifizetem. Esetleges, korábbi kiköltözésem esetén, az utolsó negyedévi visszafizetésre igényt nem tarthatok, vagyis 1929 évi, márc-ápr-máj. hónapokra eső lakbér(te). Beköltözésemmel a lakásban levő tárgyakról leltárt készítünk és a leltárban foglalt tárgyakért teljes anyagi felelőséget vállalok. A világítás és a gáz költségei engem terhelnek.

Szabó Dezső beköltözött a villába és 1928. június 2-án már *Orbánhegyről* dedikálta Kottner Győzőnek a fényképét. (Ez is a hagyatékából került elő.)

Akkor feltűnően jól mentek Szabó Dezső dolgai: hatalmas tanulmányokat írt az Előőrbe és már említi *Tavaszi levele* is megjelent, amikor megérkezett Bajcsy-Zsilinszky Endre levele. Ez illusztrálja akkori barátságukat.

Kedves Dezső!

Tegnap kicsit fáradtan délután lefeküdtem és hét óra felé ébredtem fel csak: már nem talált a telefonhívásom a Filában. Ezért már csak írásban és röviden közölhetem Veled Vassal való megbeszélésem. Szerinte akár a nyugdíj, akár a végkielégítés: járható út. A *kormányzó* úrhoz kellene beadnod egy ilyen irányú kérvényt, én azt aztán fölvenném, Vass pedig, míg h. miniszterelnök a kormányzó úrnál megtámogatna, a minisztertanácsban pedig elintézné az ügyet. Ulainak *semmi köze* nem lesz hozzá, mert a kormányzótól egyenesen a pénzügybe menne. Ott pedig kedvezően véleményeznék.

Említettem Vassnak, hogy nem jobb volna-e éppen a Te támadó cikkeid miatt, ha én adnám be a kérést, azt felelte, a kormányzóhoz mégis Neked kell azt megírnod, s mivel Ulain kikapcsoltatnék s csak legfeljebb véleményezésre szólíthatnák fel, ott pedig lehetetlen mást mondania igennél a kormányzó kézjegyé után: más vélemény elesik.

Egyébként csak egész egyszerű hivatalos kérvényről volna szó, abban elmondhatnád, hol meddig szolgáltál s hogyan estél el a nyugdíjtól. A többi már az én dolgom. V. atya a tervet jónak találja s a legnagyobb örömmel karolja fel.

Mihelyt hazajövök, kézbe venném a dolgot. Addig is kértem a még esedékes 150.-P.-t. De reményem van rá, hogy még ebben a hónapban fogok tudni ezen kívül is pár száz pengőt – úgy 400–500-at Hozzád juttatni.

Érzem és kötelességül érzem, hogy a Te anyagi egzisztenciád ügyét még ez évben valahogy, de véglegesen rendezni kell. Rám minden tekintetben számíthatsz.

Özinte tisztelettel és szeretettel
hived:

v. Bajcsy-Zsilinszky

Bp. 928. aug. 4.

Balatoni címem: Révfülöp, Zala-megye

Nagy Jánosné: Királyhágó-u. 26. II. 25.

a kéziratot csak a Filába méltoztassál hagyni.

E levélhez néhány magyarázó szó szükséges:

1.) A levél tárgyát képező *nyugdíj*: erről Szabó Dezső 1919-ben önként lemondott. Nehéz időszakokban igyekezett a jogosultságot visszaszerezni.

2.) *Ulain* = Ulain Ferenc, ellenforradalmi politikus volt.

3.) *Vass atya* = Vass József katolikus főpap volt.

4.) *Fila* = Philadelphia kávéház; Szabó Dezső állandó asztalával.

A nyugdíjból nem lett semmi – Szabó Dezső a kérvényt valószínűleg nem írta meg, de megszületett benne az elhatározás: végre annyi várakozás után, Franciaországba utazik. Fiatal éveinek emlékezetes színhelyére. Most volt erre mód, hiszen több forrásból is „*csöpögött*” a pengő. Ment a levél Kottner Győzőnek:

(Kelt: 1928. augusztus 29.)

Sürgős!

Nagys. Kottner Győző urnak

Budapest

VII. Hársfa u. 59/b

Magyar Evang. Ifj. Szövets. Internátusa

Kedves Győző, nagyon szépen kérek, hogy amint teheted, *lehetőleg rögtön*, fáradj el hozzám. Minden perc drága: egy gyorsan nyélbe ütendő ügyről van szó *Zs. Gáborral*. A Filibe benézhetsz, de nem valószínű hogy ott leszek. Akkor: nálam. Üdv. és vár Sz. D.

Zsilinszky Gábor itt következő leveléből, amelyet Szabó Dezsőnek írt, következtethetünk a „*gyorsan nyélbe ütendő*” ügyre:

Budapest, 1928. augusztus 30.

Kedves Dezső!

Szíves soraidat véve értesítelek, hogy – sajnos – végleges választ most a benyújtott regényed kiadása ügyében nem tudok adni, miután Papp Viktor még mindig Szemesen nyaral és a napokban várjuk őt vissza.

Tekintettel azonban arra, hogy bennem a hajlandóság megvan a regény kiadására, 300.-pengőt előlegképpen kiutaltam. Fenntartom azonban magunknak a jogot, hogy a beküldött regényed el nem fogadása esetén ez az előleg a karácsonyi nagy regényedre szől.

Pár napi szíves türelmedet kérve, üdvözöl szívélyesen, igaz híved:

Zs(ilinszky) Gábor

U.i. Mikor vacsorázunk a Sasfészekben? G.

(A Sasfészek igen nívós vendéglő volt Budán.) A következő rövid levél, dátum nélkül, ismét Kottner Győzőnek szól:

Kedves Győző

a háziúr beleegyezett a beköltözésedbe. Sz. D.

Kottner Győző tehát beköltözött Szabó Dezső „birodalmába” és az író elutazása után az ifjú feleség Kottnerné *Pál Valéria* is.

„Már dohog, sziszeg a vonat . . . Félóra múlva megmozdul, hogy Párizsba vigyen: viszontlátni a nyugati Édesanyámat (. . .) Most Párizsba megyek: mégegyszer magamhoz ölelni a múltat . . .”
-írja 1928. szeptember 8-án. (Előőrs. Tavasz levelek. 14.: *A Gare de l'Est-en -Budapesten*)

Párizsból érkezik az első képeslap, a postabélyegző szerint Szabó Dezső 1928. IX. 11-én adta fel. A lapon: Au jardin du Luxembourg (felirat és látkép) A szöveg: Kottner Győző *Budapest* I. Tamás u. 14. Hongrie

... Levél megy. Üdv. Sz. D.

A következő – ez már levél-borítékkal – jelentkezése Szabó Dezsőnek 1928. X. 1-én történt. (Közben lehetett Szabó Dezsőnek egy *pénzsürgető* levele, de ez hiányzik a hagyatékából.)

Nagys. Kottner Győző úrnak
Budapest
I. Tamás u. 14. *Recommandée* Hongrie
Exp. D. Sz. Paris. 68. Brd. St. Germain 68. I. 4.

Kedves Győző, ne haragudj, hogy türelmetlen voltam, de ez máskor is meg fog történni. Fáradságaid, küldeményeid köszönöm. Mindent megkaptam. Csak azért nem feleltem, mert vártam, hogy eszem gyűljön hozzá. Nem gyűlt. De azért felelek. Mindenekelőtt: Az e hét szombatján az Előőrsben megjelenő *Erdélyi szomorúság* c. cikkemből borítékban azonnal szíveskedj egyet a kolozsvári Keleti Újságnak küldeni. – Szörnyű a pszichológus odalenn s már egy szobára valót kaptam meg. – Mellékelt levelet add át – borítékban – Papp V.-nak. Hazudok benne. A Megered az esőt *semmilyen* vállalatnak *nem* lehet felajánlani, legkevesbé a Géniusznak. Ezt azonban ők ne tudják. A székeleyeknek add vissza – ha fizetnek. Az itt küldött meghatalmazásban azért általános felhatalmazást adok: pro forma.

A Diófát vágassátok ki! Osváthnak írok levelet.

Én virulok, csak a pénzügyi megöntözést várom.

Feleségedet s Téged
szeretettel üdvözöl Sz. D.

(Mellékelve): *Felhatalmazás*

Felhatalmazom Kottner Győző urat, hogy Megered az Eső c. regénytörödékem kiadásra elhelyezze s a kiadóval az alkut megkösse, melyet magamra kötelezőnek ismerek el.

Párizs, 1928. okt. 1.
Szabó Dezső

Ez a levél is némi magyarázatra szorul:

- 1.) *Erdélyi szomorúság* c. cikke megjelent az Előőrs 1928. okt. 7-iki számában.
- 2.) „*Szörnyű a pszichológus odalenn*” = Erdélyben nagy felháborodást keltett: *Sületlenség: Tamási Áron könyve* c. cikke, amely ugyancsak az Előőrsben jelent meg 1928. szeptember 2-án.
- 3.) *Génius*z könyvkiadó vállalat. Ez a cég vette meg Szabó Dezső szerzői- és kiadói jogát – rendkívül alacsony áron.
- 4.) „*A székeleyeknek add vissza...*” = a Bartha Miklós Társaság. Ők rendezték – többek között – 1928. május 23-án az Ady-emlékestet, ahol Szabó Dezső volt a szónok.

A következő levelet Kottner Győző – Bajcsy-Zsilinszky Endrétől kapta:

Előőrs
Politikai hetilap
Szerkesztősége
IX. Köztelek-u. 1.

Nagyságos Kottner Győző úrnak
Budapest
I. Tamás u. 14.

Bp. 1928. okt. 5.

Kedves Barátom!

A Szabó Dezső kéziratának hirdetését természetesen a legközelebbi számban leadjuk. Szegény Szabó Dezső pontosan megírja és elküldi mindig a cikkeket Párizsból. Igazán megható nála ez a csodálatos rendszeresség és pontosság. Senkire olyan biztosan számítani nem tudok, mint rá. Az örömmel tölt el, hogy munkánk iránt változatlan jóindulattal és elismeréssel van. A legutóbbi cikke, melyben Benedek Eleknek válaszol: grandiózus.

Nagyon örülnék neki, ha a napokban felkeresne engemet egy és más Előőrs és egyéb dolgokban szeretnék Önnel beszélni.

Szíves üdvözlettel
igaz híve: vitéz Bajcsy-Zsilinszky

Az a cikk, amelyben Szabó Dezső Benedek Eleknek válaszolt a már említett „Erdélyi szomorúság” volt Szabó Dezső: *Segítség!* c. regényének kéziratáról volt szó. Ezt kívánta értékesíteni. – Itt jegyzem meg, hogy Kottner Győző a Bajcsy-Zsilinszky Endrével történt találkozás után az Előörs szerkesztőségi munkatársa lett. – De már jött Szabó Dezső következő levele, amelyet a postabélyegző tanúsága szerint 1928. X. 6-án adott fel Párizsban.

(A feladó és a címzett *azonos* az előző levélen olvashatóval.)

Kedves Győző, mindennek a felületes borotválkozás az oka.

A pénzt ma 1928 (Krisztus után, nagyon után) okt. 6. szombaton reggel 8 ó. 17 p. 8mp.-kor kaptam meg. Most még csak ment valahogy s a nyugtalanságon kívül nem volt nagyobb baj. De minden következő esetben katasztrófális lesz a dolog. A pénzes levelet itt külön kezelik s egy hét is beletelik a megkapásába. Ezután okvetlenül utalványakon küldd, a küldés díját levonva a pénzből.

Légy szíves lehetőleg hamar tudósíts, van-e kilátás arra, hogy a *Megered*-ből pénz lesz és mikor. Igen nagy szükségem volna rá. A veséim is egy kissé jobb kosztot követelnek s ruhaneműt is kellene vennem. – A Segítség kéziratát is jó volna elsűtni, 1200 pengőért is oda lehetne adni. Persze ez most nehéz.

Hálás leszek, ha minden olyan újságot, melyben rólam – akár rosszul, akár jól – szó van, megküldtök. Nagyon kérek, hogy a ma megjelenő *Erdélyi szomorúság* cikkemet küldd el borítékban a nénémnek. Címe:

Szabó Erzsébet

Chuj Románia

29. Calea Motilor 12-ik ajtó

Hogy vagytok? Hogy fungál a Château-Didier? Remélem: hogy az öreg Kottner unokájának már legalább a tervrajza kész van. Csak szorgalmasan kell dolgozni! Mi újság a Filiben?

Itt az emberek általában magyarok vagy négerek. De már láttam két franciát is. Igaz, hogy a két utóbbi voltaképp magyarországi emigrált zsidó volt. Annyi a magyar vendéglő mint Tabánban.

Feleségednek minél tűrhetőbb férjet, Neked pedig a gallérodon felül előnyösebb végződést kíván

feltűnően derék

Házigazdátok.

A *Színházi Élet* riportere interjút készít Szabó Dezsővel:

–Új ember született itt bennem – mondja – oly boldog és nyugodt vagyok, hogy nincs is sok mondanivalóm. Itt a kimeríthetetlen emberi szépségek e városában végre érezni kezdem, hogy van fejem és három évi tétlenség után azt hiszem, hogy munkás korszak előtt állok. *Huszonhárom évvel ezelőtt jártam itt először*, s most mint egy elsüllyedt város, úgy emelkedik ki előttem a múltból Párizs. A Luxembourgot nagyon szeretem. Valamikor itt labdázgattam Kaffka Margittal meg a párizsi gyerekekkel . . . (Színházi Élet. 1928. 42. sz.)

A következő levelezőlap *Nice*-ből jön:

1928. X. 13. (postabélyegző)

. . . de la Cascade du Château

(felirat és látkép)

Madame et Mons Gy. Kottner

Budapest I. Tamás u. 14.

Hongrie

Egy napi kirándulásból üdv. Sz. D.

Közben Kottner Győző itthon munkálkodik. Megkötí a szerződést a *Megered az eső* Szabó Dezső-regénytüredék kiadására vonatkozólag a *Bartha Miklós Társasággal*. A *teljesen hiteles*, nemrég előkerült szerződés szövege a következő:

Bartha Miklós-Társaság

(céges levélpapír)

Budapesten

„Suaviter in modo, fortiter in re . . .”
(nyomatott mottó)

1928. október 18-án

Alábbiakban van szerencsénk szóbelileg kötött szerződésünket írásban összefoglalni és magunkra nézve kötelezőnek elismerni.

Megvesszük Öntől Szabó Dezső „Megered az eső” c. befejezetlen regényének magyar nyelvű kiadói jogát 10 (tíz) évre 2500 azaz kétezeröttszáz pengőért a következő feltételek alapján:

1. 2000, azaz kétezer pengőt fizetünk jelen szerződésünk aláírásakor. A fennmaradó 500, azaz ötszáz pengőt legkésőbb f.hó 31.-ig az Ön lakásán kifizetjük.

2. A könyv kiadói jogát más társaságnak vagy cégnek a Bartha Miklós Társaság el nem adhatja.

3. A nyolcadik év után (az utolsó két évben) csak akkor szabad újabb kiadást kibocsájtani, ha az előbbi kiadások példányszáma kétezsáza lepadt.

4. Egy kiadás példányszáma legfeljebb ötezer lehet.

5. A Bartha Miklós Társaság a regényt két éven belül köteles kiadni.

6. A kézirat a szerző tulajdona marad.

7. A kéziratot a Bartha Miklós Társaság köteles lemásoltatni. A lemásoltatás száz laponként történik.

8. A szerző a műnek előszót ír a Bartha Miklós Társaság levélbeli értesítése után egy hónapon belül.

9. Az első kiadás amatőr példányait a szerző díjmentesen aláírja. Az aláírandó ívek a szerzőnek küldendők el.

10. Minden kiadásból a szerzőnek huszonöt drb. és Önnek minden kiadásból egy drb. (az egyes számú amatőr példány) megjelenéskor átadandó.

11. Ha az első kiadás korrektúráját a szerző el nem végezi, a Bartha Miklós Társaság végezteti el. A levonatok minden esetre a szerzőnek küldendők el.

12. A regény folyóiratban vagy napilapban is megjelenhetik, de ezért a szerzőnek külön díjazás jár. E tekintetben a szerző előzetes véleménye és beleegyezése kikérendő.

13. A felmerülő költségek (szállítás, portó, stb.) a Bartha Miklós Társaságot terhelik.

14. Minden más jogot, így a fordítás, filrevitel, színpadra alkalmazás stb. jogát a szerző magának tartja fenn.

Szerződésünk fentebbi, reánk vonatkozó pontjainak nem teljesítése – illetve megszegése – szerződés-szegést képez, amely reánk nézve a szerződés azonnali megszűnését jelenti – minden kártérítés nélkül. Szerződésünk az alábbi szövegű Felhatalmazás alapján történt: „Felhatalmazom Kottner Győző urat, hogy „Megered az Eső” c. regénytörödékem kiadásra elhelyezze s a kiadóval az alkut megkösse, melyet magamra kötelezőnek ismerek el. Párizs. 1928. okt. 1. Szabó Dezső s.k.”

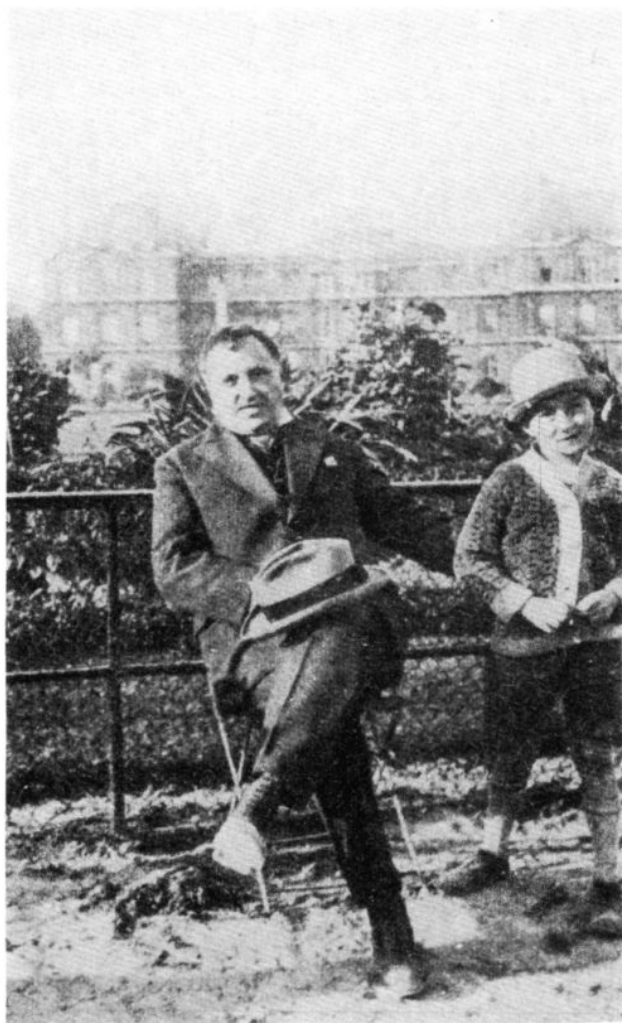
Jelen kereskedelmi levél kiállítatott azonos szövegű kettő drb. ellen levéllel; amennyiben hatósági használatra lesz szükség, az illeték kötelezettsége minket terhel. Vitás esetekben érték szerint a bpesti. kir. közp. Járásbíróság, illetve Törvényszék dönt.

Jelen szerződést, mint Szabó Dezső megbízottja kötelezőnek ismerem el.
Bpest, 1928. okt. 18. Kottner Győző

Dr. Fábíán Dániel
Hajdú Dénes

Az önkéntes titkár – mint látjuk – kitűnő jogi és üzleti érzékkel rendelkezett. Nem véletlen, hogy később üzletember lett, majd „magánzó”. Abban az időszakban igen ügyesen és szorgalmasan szolgált Szabó Dezsőt. Az író utasításait kifogástalanul hajtotta végre: Kolozsvárra is azonnal elküldte az Előörsben megjelent „Erdélyi szomorúság” című cikket, amelyben Szabó Dezső Benedek Eleket támadja meg. A Keleti Újság felelős szerkesztője Szász Endre a következőket válaszolta Kottner Győzőnek:

Cluj–Kolozsvár, 1928. okt. 23.
Piata Unirii No. 4. Telef. 508 és 694
Budapest I.
Tamás u. 14. I.

1. ábra. Francia kisleány a Luxenbourg-kertben. Párizs, 1928 szeptember

2. ábra. Szabó Dezső a kanadai Winifreddel. Marseille, 1928. november hó

Szabó Dezső franciaországi utolsó állomására 1928. XI. 2-án érkezett; *Marseille* egyik fogadójaiba költözött. Innen egyszerre négy képeslapot és egy levelet írt Kottnerék címére. Két képeslapon: *Marseille. Le pont Transbordeur*-felirat olvasható. A harmadikon: *Panorama vu á vol d'Oiseau*. A negyedik: *Marseille. Notre-Dame de la Garde*. Mindegyiken azonos a szöveg:

Uj címem: Dezső Szabó
Marseille
Hotel-rest. du Petit-Nice
Anse Maldormé-Corniche

Az említett – ugyanakkor feladott – levélből sokkal többet tudunk meg:

Mons. Gy. Kottner
Budapest Hongrie
I. Tamás u. 14.

Hongrie
Recommandée

Kedves Győző: Dezső Szabó *Marseille* Hotel-rest. du Petit-Nice Anse Maldorné-Corniche

Ez a rövid címem, ebből nem lehet elhagyni semmit. Átkutatva egész Galliát: végre itt kaptam egy sziklán, körül véve a tengertől két pici szobát nagy kilátással.

8 napi kóborlás után most csak ennyit: Pontos címmel ide küldd, ha van valami lap vagy levél. A pénzt most is, mindig táviratilag küldd, ez a legokosabb. Inkább a hó végén csak másnap tedd fel, hogy a jobb pénzváltással pótoljuk a dolgot.

A mostanit azonnal küldd, nem mintha nem volna nekem: de biztonsági érzés. Mikor táviratilag küldöd, menessz egy lev.lapot is, hogy elküldted. 20.-ika felé Zs. Endre küld ezer P-t, szeretném ha ezt is Te tennéd fel. Minden költséget levonsz.

Közelebb bő levelet írok, mert sok fényes és nem fényes dolgon mentem át. Majd holnap, pihenés után.

Több levlapon megírom címem, hogyha egyik elveszne. Tudasd Zs. Endrével és a Filivel is, szeretettel üdvözöl Mindkettőtöket

Dezső Szabó
Marseille
Hotel-rest. Petit-Nice
Anse Maldorné-Cornich

Másnap, pihenés után, Szabó Dezső valóban írt egy újabb levelet: egy *humoros, kedves, boldog* levelet. Ami nála egészen szokatlan volt.

1928. XI. 3. (a postabélyegző szerint: Szabó Dezső általában nem írt dátumot)

Kedves Győző, mindenekelőtt: az éjjel, amint a tenger az ablakaim alatt levő sziklákhöz verődött, különös dolgokat hallottam és láttam. Fekete zászlós hajókon vértől csepegő kalózok suttogtak:—Kottnerné . . . Pál Valéria . . . Tamás u. 14. — és szörnyű késeket fentek. A többit eldugta előlem az éjszaka s a tenger zúgása. Nem tudom, mit jelentett a dolog.

És most öreg Aranybányatulajdonos, tátsd ki a szád: fiatal Házigazdád boldog. Olyan boldog, mint egy közönséges marha egy füves rét közepén. Végre itt a marseillei öbölben egy sziklán otthont találtam. Két pici szobát, a kettő nincs akkora mint az otthoni hálószobám. De minden oldal a tengerre nyílik! A lakásért és teljes (igen jó) ellátásért havi 3500 frankot fizetek. Győző fiam, szép a világ.

Közben legyen mondvá: itt egy szikla mögül kihallgattam két olasz anarchistát. Éppen arról beszéltek, hogy a Vezúv tövétől aknát ásnak a Tamás u. 14. tövéig Pál Valéria alá, hogy ott törjön ki a láva. Nem akarlak nyugtalanítani Benneteket, de kötelességemnek hittem ezt megírni.

Csoda utazásom volt Gallián keresztül. Ha tudnád, hogy Házigazdád mennyi szimpátiát szerez minden szabódezsőség nélkül!

Megkaptad-e a levlapjaim és a leveleimet? A pénzt *táviratilag* küldd mindig.

Győző fiacskám, ha sokáig maradhatok itt, olyan világot teremtek, hogy az Atyaisten szegyenkezve fog lemondani minden hasonló ambícióról!!!!!!

Megint közbe legyen mondva: éppen most mondja egy cethal a kollegájának: – Már csak ellátogatok abba a Tamás uccába egy kis Pál Valéria húsért.

Feleségedet, Tégedet bátorítólag és szeretettel üdvözöl

D. Szabó

citoyen de Marseille – phongrie de mer.

Szabó Dezső annyit ír és olyan nyomatékkal a *pénzküldésről*, hogy érdemes Kottner Győzőre vonatkozó feljegyzését megszemlélni:

(Pénzfeladásai)	928. X. 1.	600,- (Pengő)
	X. 17.	989,-
	X. 19.	1150,-
	X. 19.	312,80
	XI. 5.	598,-
	XI. 10.	850,-
		<hr/>
		4499,80
(Bevételei:)		
Zsilinszky Endrétől kaptam		1000,- (Pengő)
Bartha Miklós Társaságtól		2500,-
Stádiumtól		1200,-
		<hr/>
		4700,-

A három bevételből egy teljesen tiszta: a Bartha Miklós Társaság kifizette a szerződésben vállalt összeget. A másik kettő: Bajcsy-Zsilinszky Endre és a Stádium Sajtóvállalat Rt. (Zsilinszky Gábor) a Vass József népjóléti miniszter által Szabó Dezsőnek szánt „*segélyek*” juttatta el Kottnernek, a titkárnak. Vass József, aki több vonatkozásban *szemben állt* (ha burkoltan is) Bethlenékkel, ily módon kívánt segíteni régi barátján.

1928. XI. 5-én (postabélyegző!) Szabó Dezső a következő levelet írta Kottnernek:

Nagyságos Kottner Győző urnak
Hongrie Budapest
Recommandée I. Tamás u. 14.

Dezső Szabó Marseille
Hotel-rest.
Petit-Nice

Anse Maldormé-Corniche

Kedves Győző, elfelejtettem megírni, hogy mikor elindultam P.-ból: egy csomó könyvet, melyekhez igen jutányosan jutottam, teherárúként feltettem címédre. A szállítást *kifizettem*, azt az 5–6 p.-öt, amibe hazavitele fog kerülni, vond le a haviból. Csak egyre kérlek: ne a Feleséged előtt bontsd fel: mert a hézagokat szennyes alsóruháimmal töltöttem ki, melyek olyan foltosak voltak, hogy itt nem adhattam mosásba.

Íde mellékelem a kulcsot, mert a vámnál talán szükséges lesz.

Sz. D.

Egykori szállítólevelek szerint, amelyeket Kottner Győző precízen megőrzött, megtudhatjuk, hogy 1928-ban Franciaországból Szabó Dezső összesen 175 kg könyvet küldött haza. Hogy *milyen tartalmú* könyveket – arra vonatkozólag nincs adat.

Egy *express* levél a következő, amelyet Marseille-ből Szabó Dezső küldött. A postabélyegző szerint e levelet 1928. XI. 17-én adta fel. (A *feladó* és a *címzett* a továbbiakban *teljesen azonos* – az előző levélben olvashatókkal.)

Kedves Győző, megkaptam összegyűjtött munkáidat, a pénzeket is és mindent nagyon köszönök. Meg is kacagtattál, ami pedig most nehezen megy. Házigazdádna sokkal mélyebb bibije van, mintsem gondolta. Olyan fojtó, súlyos alaktalan szomorúságok jönnek rá, hogy majd beledöglik. Eddig ön maga előtt is tagadta, de nem lehet tovább. Honnan jön ez a szomorúság, mi az oka, nem tudom.

Egy véletlen epizód és növelte a bajt, melyet ez a két fénykép fog megmagyarázni. Légy jó tedd a holmim közé, nem akarom magammal hurcolni. Vén bolond házigazdád még egyszer odaengedte magát a nagy illúzióknak s tíz napi napsütés után válni kellett. És a vén marha most arra ébred fel éjszakánként, hogy valami zokogás van a szobájában és ő hiában akarja elhitetni magával, hogy a tenger könnyít magán.

És most már jó, bölcs és előrelátó leveled után egészen őszinte leszek. Talán a hazatérés mégis némi flastrom volna erre a megzabolátlan, égő alaktalan kétségbeesésre, ami előbb-utóbb megfojt. Hogy hamarabb nem szóltam, nagy ok volt rá, hogy nem akartalak zavarni a lakásotokban. De most, hogy a Valéria asszony buzgó és makacs imádságát írtad, kiszottyán az őszinteség belőlem. Bár a legnagyobb ok, mely visszatérésem útjában áll, nem ez. A *Dante*-tól és a Pantheontól egy-egy munkára nagyobb előleget kaptam az általad jól ismert viszonyok közt képtelen voltam dolgozni. Most a nagy munkámon kívül lehetetlen egyebet csinálnom. Viszont – a különben jogos – zaklatásuk most tönkretenné minden munkakedvem. Pengővel pedig egyelőre nem tudom kielégíteni őket. Talán ha Te tárgyalnál velük, megígérve, hogy amint megkapom a tanári végkielégítésem tetszés szerinti kamattal fizetem vissza. Végtelenül bánt a dolog, mert jogosnak érzem a méltatlankodásuk.

És most, kedves Győző arra a páratlan ragaszkodásra kérlek, mellyel annyi szívességet tettél nekem: Ird meg őszintén, lehetséges volna visszatérésem decemberre, nem volna-e ez súlyos kellemetlenség rátok? És ha igen, kbelül mikorra mehetnék vissza? Légy *teljesen* őszinte és mindenekelőtt a ti helyzetetek szerint válaszolj.

Ebben az esetben megkérnélek: intéznéd el Horvátékkal, hogy tekintettel utazásomra, a decemberi házbért két részletben: dec. és jan. elsején fizethessem. Ha fát vagy szemet szereztetek be, azt természetesen teljes értékben veszem át. Bármilyen költségetek voltak ott, megtérítem. Mégegyszer kérek: teljesen őszintén és a Ti érdeketeket szem előtt tartva felelj. Persze, csak úgy megyek haza, ha valahogy le tudod srófolni a két vállalat haragját. Megvallom, nagyon vágyom haza, mert itt már csak mindennap drága pénzen több fájdalmat veszek magamnak. Pénzem van a hazautazásra is.

Erről eszembe jut, hogy nem vagyok olyan pazar, mint gondolod. Csináltattam egy szép übecikert, két öltöny ruhát és jól elláttam magam fehérneművel, cipővel, kalappal. Nagyon rongyos voltam.

Nagyon kérek, válaszolj lehetőleg gyorsan, hogy tudjam intézni a dolgaimat. És jelezd az időt is, amikor úgy térhetek vissza, hogy ez nektek nem volna kellemetlen.

Bocsáss meg, hogy annyi kellemetlenséget okozok szegény fejednek és különösen kérj nevében bocsánatot Valéria asszonytól, kit joggal nevezhetek korunk Zrínyi Ilonájának. Mentségem legyen: hogy nagyon-nagyon nagy-bibiben lenni: Szabó Dezső lenni.

Kérlek: senkinek egy szót sem az én szomorúságaimról. Kifelé meg kell maradnom a sebezhetetlen erős embernek.

Mindkettőtöket szeretettel üdvözöl Sz. D.

(Ugyanazon a napon, *ugyancsak express* levél:)

Kedves Győző, ezelőtt 20 perccel tettem fel egy eksz. levelet. Ha jó svádát érzel magadban, hogy a két vállalatot le tudod szelidíteni, ne várd meg a dolgot, hanem a Ti körülményetek meglátolásával rögtön *express* ajánlva írd meg, mikorra térhetek haza.

Rapecné Csurs Katicának (Németvölgyi út 50.) megírtam, hogy Nálad tudja meg érkezésem idejét. Nagyon kérek, kérdezd meg a szomszédban Szász Böskétől, tudna-e tovább is ebédet adni. Ha nem, légy jó érdeklődj a vidéken, de *ne* a Béla-kertben, *utolsó* esetben inkább a Sasfészekben.

B U D A P E S T !

Szeretettel üdvözöl Sz. D

E szokatlanul lágyhangú és udvarias Szabó Dezső leveleket is magyaráznom kell.

Marseille-ben, 1928 novemberében, Szabó Dezső beleszeretett egy fiatal kanadai nőbe, *Winifredbe*. Ő volt a kis szálló *másik* lakója. Ez volt az a „*véletlen epizód*”, amelyre Szabó Dezső levelében hivatkozik. Nem lehet tudni, hogy ez a „*tíz napi napsütés*” kaland volt-e, vagy több annál: szerelem? Tény, hogy alaposan megpuhította a *negyvenkilenc éves* Szabó Dezső szívét, annyira, hogy tizenöt év múlva is szívesen emlékezett vissza az „*ügyre*”. Akkor írta meg ugyanis *A holdvilág* című

tárca-novelláját, szép nosztalgiával gondolva a *Hotel Petit-Nice*-re és főleg *Winfredre*. (Levelek Kolozsvárra. 1943.)

Kottnerék bizonyára nem fogadták kitörő lelkesedéssel a hírt, hogy házigazdájuk *idő előtt* kíván hazatérni – ez kiviláglik Szabó Dezső utolsó, 1928. XI. 23-án feladott, *express* leveléből.

Kedves Győző, amint ezt a levelet megkapod, légy jó, fuss rögtön egy dermatologushoz és vizsgáltasd meg alaposan a bőrödöt. Mert mikor azt a leveledet kaptam, hogy feleséged már nem fél a lakásban, egy sokat emlegetett funn-ugor mitológia személy étvágya figyelmét igen-igen felhívtam a bőrdődre. Elkeseredésem oka ez volt: hónapokig élém tartod a feleséged rémületének 5000 méteres filmjét és kiszottyant honvágyam még fele útján sincs Bpest felé s már kapom a levelet, hogy feleséged nem fél többé! Látod ilyen szerencsés vagyok mindennel és hányszor vagyok úgy rossz, hogy voltaképpen jó vagyok. A legnagyobb baj az, hogy most már tényleg haza kell mennem. Tudom, hogy jó hónappal azelőtt kellett volna megírnom, de majd beszélgetve meg fogod érteni, hogy ez lehetetlen. A hazamenetelre nemcsak pszichikai okok kényszerítenek, ezekkel az okokkal bárhol van elég dolgom. Hanem az okos számítás is. Ha most hazamegyek, az elseji [sic] pénz maradhat a lakbér egy részére és a decemberi életre. Viszont, itt oly rettentő drága az élet, hogyha még egy hetet maradnék, már az elsejét kellene az utazásra költenem. En így tehát már a *jövő szerdán délelőtt e hó 28-án d.e. 10 órakor a Déli Vasútnál a nagykanizsai vonattal érkezem*.

Ennek azonban úgy kell történnie, hogy nektek se kellemetlenséget se egy fillér költséget ne jelentsen. Tehát: 1. vagy én megyek hotelbe a ti fészekrakásotokig

2. vagy ti vesztek ki egy bútorozott szobát egy óra és ezt *én fizetem*.

Az egyiket okvetlenül el kell fogadnod. Eddig minden ellenem indított pizok-offenzíva dacára volt jogom tisztelni magamat. Ezt a jogot nem veheted el azzal, hogy éppen irántad legyek méltánytalan. Látod, én őszintén megmondom, hogy azt szeretném, hogy a másikat választátok. Mert ebben az esetben az otthonom hamarabb munkához szelidítene. Amit Horvátékról írsz azt mutatja, hogy a szerelmi láz még nem engedte visszatérni egyensúlyodat. Ebben ugyan semmi de semmi nincs. Pláne úgy szólj nekik: hogy ezt az évnegyedet *havonta* fizetem. Egész bizonyos, természetesenek veszik, hisz az utolsó negyed már a kezükben van. Így én nemcsak a régi, de a *legrégibb* Szabó Dezső leszek.

Ez másképp nem lehet s kérek, ne felejtse el szólni.

Innen már hétfőn reggel kell indulnom. Kérd meg Zs. Endrét, hogy a beküldött két cikk után következő számba kegyeskedjék nekem négy oldalt fenntartani, mert egy megszakíthatatlan nagy cikk következik. Vedd egy csomóba minden megbocsátási képességedet, édes Győző, és bocsásd meg, hogy ilyen kellemetlenséget okoztam. Ígérem azonban, hogy hazaérve addig nem nyugszom, amíg neked valami helyet nem szerzek.

(Itt egy kezdetleges Szabó Dezső-rajz következik. Szék felett napsugár és előtte térdel maga Szabó Dezső.)

Ez a rajz a következő. A széken Valéria asszony ül, de mivel eddig megérkezett rajz-művészetemmel nem merem ábrázolni, a nap képével jelzem ottlétét. Előtte én térdelék és töredelmes bocsánatot kérek. Ezt azért küldöm magam előtt, mert tudom, hogy a népművészetek jobban tudnak a női szívhez szólni.

Nagyon jót fogsz tenni, ha ott leszel az állomásnál.

A viszontlátásig mindkettőtököt szeretettel és bűnbánattal
üdvözlő a legszemtelenebb
Házigazda.

Szerdán délelőtt tíz óra, déli vasút.

Ha esetleg haza mehetek, kérek a szobák legyenyitva és melegek.

Kottner Győző és felesége – ahogy ez már az itthon írt Szabó Dezső levélből kiderül – az *elköltözést*, a hónapos-szobát választották.

Nagys. Kottner Győző úrnak
Attila körút 14.

(Dátum nélkül)

Kedves Győző, a ruhákat *ne* vidd szabóhoz, hanem egyenesen hozzám. Légy jó takszin [sic] menni – számlámra – át Pestre. Holnap ebéd után pont kettőig vagyok otthon, addig tán elhozhatod. Ha csak később kapod meg, a Kávéházban találsz.

Üdv. Sz. D.

És:
(Postabélyegző: Bp. 1928. dec. 26.):

Nagys. Papp Viktor miniszteri o. tanácsos úrnak
Stádium sajtó vállalat *Budapest*
VII. Rózsa u. 111.

Kedves Viktor
az új évre Feleségednek és Neked sok-sok erőt, fiatal kedvet és fiatal bankót kíván
erős, fiatal, kedves de *bankótlan* barátod
Szabó Dezső

Ezzel a levéllel ért véget Szabó Dezsőnek az 1928-as esztendő. De véget ért kapcsolata az *Előőrssel* és *Kottnerékkal* is.